

Галина ЯЦЕНКО

*аспірантка,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
galinayatsenko@ukr.net*

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА ПІСНЯ У ЦІННІСНОМУ ВИМІРІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Ціннісні орієнтири належать до духовної сфери людини, відображають її світогляд, переконання, наповнюють певними смислами філософсько-естетичний концепт життя та діяльності індивіда. Однак, під впливом зовнішніх факторів, процесів, подій, які відбуваються в суспільстві, ціннісні орієнтири в житті людини, як і цілого суспільства загалом, мають здатність змінюватися, може відбуватися певна їх трансформація, а часто переосмислення та перебудови системи цінностей. Таке явище спостерігаємо на даний час, коли наша країна перебуває у стані війни і потерпає від варварського вторгнення російського ворога на нашу землю, ми бачимо, як український народ миттєво консолідувався для єдиної необхідної для всієї України мети – перемоги над ворогом і миру в державі.

Духовно-мистецька творчість завжди перебуває на вістрі суспільних процесів, тому українська духовна пісня сьогодні теж набуває нових смислів і стає ще більш актуальнішою, необхіднішою та ціннісною для сучасного суспільства, котре гостро переживає надзвичайно трагічний етап свого становлення. Адже, ці пісні здатні задовільнити духовні потреби різних людей, незалежно від їх конфесійної приналежності, соціального статусу, освіченості.

Українська духовна пісня, за О. Гнатюк, визначається як «словесно-музичні віршовані твори із строфічною побудовою, які поставали протягом 17-18 ст. і мали позалітургійне культове призначення» [2].

О. Сироїд вважає, що «духовна пісня української усної традиції – численна група поетично-музичних творів, об'єднаних насамперед релігійною християнською тематикою, наділених здатністю набувати особливого духовного сенсу в житті віруючої людини, виконувати важливе призначення задоволення її душевних релігійних потреб» [4].

Явищем релігійно-мистецьким, позацерковним у своїй суті, яке функціонує в українській культурі в різних модифікованих виявах близько чотирьохсот років, – визначає українську духовну пісню Ю. Медведик. Автор окреслює основні джерела творення текстів українських духовних

пісень: богослужбові та апокрифічні тексти, мелодичні жанри сакральної монодії, національний музичний фольклор та європейська духовно-пісенна творчість доби бароко [3].

Період XVII – XVIII ст. став для розвитку української духовної пісні кульмінаційним, впродовж цього часу вона досить стрімко розвивалася і проявляла духовні прагнення і потреби тогочасного християнського суспільства. І. Франко вважав українську духовну пісню «виразом того стану релігійних почуттів, до якого дійшла була наша суспільність остаточно з кінцем XVIII віку» [5, с.142].

Українська духовна пісня нами розглядається як унікальне явище національної музичної культури, яке сформувалося в умовах християнського світогляду, в основу якого лягли тексти на Біблійні сюжети, псалми та хвалебні гімни, що органічно поєдналися із національним музичним фольклором та світською музикою. Українські духовні пісні увібрали в себе духовний досвід багатьох поколінь і, піддавшись трансформації на різних етапах свого існування, дійшли до сьогодення, не втративши при цьому своєї сутності та основного призначення, яке полягає у прославі Бога та вираження особистісних стосунків людини з Творцем. Духовні піснеспіви в Україні побутують у певних християнських спільнотах і церквах, проте, вже давно стали міжконфесійними та вийшли за межі релігійних обрядів, набули навіть національно-патріотичного характеру.

В основі української духовної пісні лежить українська церковна музика, що, починає творитися в XI ст. Спів духовних гімнів, позацерковний спів став утверджуватися, як дієвий чинник для духовно-морального виховання суспільства, а церква цьому і не заперечувала. Динамічніше і яскравіше українська духовна пісня почала розвиватися під впливом філософських естетичних ідей бароко. Тексти духовних пісень набувають секуляризованого, гуманістичного характеру, а музика стає більш світською.

Збережені рукописні та друковані співаники, які почали укладати приблизно в середині XVII ст., являються питомими джерелами для дослідження української духовної піснетворчості. До цього часу тексти духовних пісень записувалися переважно в різноманітних богослужбових рукописних книгах, як додаткові тексти. Почаївський «Богогласник», надрукований у 1790 (1791) р., був укладений з нотами і являється першим тематичним виданням. Видавництво «Богогласників» та інших збірок українських духовних пісень тривав до початку XX ст. В той період, коли українське слово в Україні було під забороною, за кордоном (Канаді,

США, Німеччині) активно друкувалися збірки українських духовних пісень.

Українські духовні пісні мають широке коло застосування, доступні для виконання професійних виконавців і аматорів. Вони побутують в національній музичній культурі як народні, так і авторські. Маючи в своїй основі християнське підґрунтя, духовні пісенспіви найчастіше звучать у храмах на Богослужіннях: на початку і в кінці Святої Літургії, під час Святого Причастя, на різні церковні свята. До прикладу, пісню «Боже Великий, Єдиний» на сл. О. Кониського, муз. М. Лисенка, відому як духовний гімн України, традиційно співають після Служби Божої.

Концертне виконання українських духовних пісень засвідчує їх популярність та актуальність. А *capella*, з супроводом, академічною манерою, чи народною, сольним, ансамблевим, чи хоровим виконанням духовна пісня пропагує зі сцени духовні цінності та орієнтири, найвищі ідеали та моральні чесноти. З цією ж метою в Україні проводяться різноманітні фестивалі та конкурси духовної пісні. Найчастіше, такого роду заходи є міжконфесійними, екуменічного характеру, що ще раз доводить вагому роль духовної пісні та її цінність у сучасному суспільстві.

У ЗМІ, зокрема у трансляціях християнських телепередач та на християнських радіохвилях, теж можна почути духовні пісні сучасних авторів, а також і традиційні духовні пісні, які вже стали народними.

Естетичні та моральні потреби людини входять до структури духовності сучасного суспільства, являються невід'ємною її складовою. У пошуку ідеалів та прагненні до самореалізації, людина звертається до різних сфер людського буття, намагаючись віднайти важливу духовну цінність – Істину. Адекватно відгукується на цю потребу Церква з її християнськими засадами, подаючи свої орієнтири та цінності для розвитку духовності суспільства та його процвітання. Звісно, що інтеріоризація цих ціннісних орієнтирів не відбудеться без особистих духовних зусиль самої людини. Мистецтво, в свою чергу, має здатність полегшити цей процес, оскільки залучається емоційно-почуттєва сфера людської природи, що підносить людський дух, відкриває творчий потенціал людини, торкаючись найпотаємніших куточків людської душі.

Говорячи про цінності у сучасному суспільстві, не можемо залишити поза увагою їх ідеальну природу, на яку вказує О. Вишневський, стверджуючи, що «вони є певною ієрархічною системою ідеалів, фундаментальних понять і цілей, якими живе суспільство і в здійсненні яких вбачає сенс свого існування. Зрештою, вони (цінності) можуть трактуватися як в контексті життя всього суспільства, так і крізь призму

життя окремої людини» [1, с.121]. «Ідеальна природа цінностей зумовлює те, що вони є найперше предметом визнання і віри. І це, очевидно, – одна з їхніх головних прикмет: цінності стосуються також тих найпотаємніших глибин людської душі, які не можна досягнути раціоналістичним мисленням. У певному сенсі вони репрезентують і стан духовності людини та суспільства, а відтак носять і містичний (іраціональний) характер» [1, с.122].

Українська духовна пісня, як жанр духовної музики, явище багатогранне, унікальне, в якому відображається сутність, національна ідентичність та менталітет українського народу. Базуючись на християнських засадах і маючи в своїй основі сакральний художній зміст, українська духовна пісня органічно влилася у сучасну національну культуру, та успішно продовжує своє існування у теперішньому соціокультурному просторі. Вона яскраво репрезентує себе як жанр, що не цурається нових музично-стильових тенденцій, які диктує сучасність, набуваючи нових форм. Завдяки цьому, українська духовна пісня і розширює діапазон свого застосування.

Художньо-образний зміст українських духовних пісень тісно пов'язаний з духовним світом людини, тому ці пісні мають вагомий вплив на становлення ціннісних орієнтирів сучасної людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч.посіб. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
2. Гнатюк О. Українська духовна барокова пісня. Варшава; Київ, 1994.
3. Медведик Ю. Феномен української духовної музики: Почаївський «Богогласник» 1790-1791 років. Вісник Львівського університету. Серія миство.2015. Вип. 16. Ч.1. С. 80
4. Сироїд О. І. Духовна пісня в українській усній традиції першої половини ХІХ століття: проблеми функціонування та інтерпретації : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : 10.01.07. Львів, 2017. 23 с.
5. Франко І. Духовна й церковна поезія на Сході і на Заході. Вступ до студій над Богогласником : у 50 т. Київ, 1983. Т. 39. 142с.